

וכן אם אמר להיפך, "הן חסר הן יתר מדה בחבל".

בטל הלשון האחרון שאמר, "מדה בחבל", קה-א שמשמעו, מידה מדויקת, את הלשון הראשון, "הן חסר הן יתר", שמשמעו, מידה שאינה מדויקת. ודינו כאילו אמר רק "מידה בחבל".

אלו דברי בן ננס. הסובר, "תפוס לשון אחרון".

כלומר, כל האומר שני לשונות הסותרים זה את זה, אזלינן אחר הלשון האחרון. משום דחזר בו תוך כדי דיבור מהלשון הראשון.

אך חכמים נחלקו עליו. כמו שיתבאר בגמרא.

גמרא:

אמר רבי אבא בר ממל, אמר רב: הולקין עליו חביריו על בן ננס.

ולא סברו "תפוס לשון אחרון", אלא מספקא להו האם "תפוס לשון ראשון" או "תפוס לשון אחרון"⁽⁴⁶⁾. כמו שיתבאר בהמשך דברי הגמרא.

אמנם, דעת רב עצמו, כבן ננס. ד"תפוס לשון אחרון". כמו שיתבאר לקמן (עמוד ב').

ומקשה הגמרא: מאי קא משמע לן רב

שנינו במשנה: "ולא את הרובע בלבד מחזיר לו אלא כל המותר":

ומקשה הגמרא: כלפי לייא⁽⁴⁵⁾? כלומר, הרי היה על התנא לומר להיפך, שאינו מחזיר רק את המותר, אלא אף את הרובעים?

ואכן תאני רבין בר רב נחמן [רבין תיקן את לשון המשנה, ושנה], לא את המותר בלבד, מחזיר לו אלא את כל הרבעין כולן.

מתניתין:

במשנה הקודמת התבאר, שאם אמר, "בית כור עפר אני מוכר לך, מידה בחבל", אם פחת כל שהוא, או הוסיף כל שהוא, מנכה או מחזיר.

אך אם אמר, הן חסר הן יתר" אפילו פחת או הותיר רובע הקב לסאה, הגיעו.

משנתנו דנה במקרה שאמר את שני הלשונות הסותרים גם יחד. כיצד נפרש את דיבורו.

האומר לחבירו, "מדה בחבל אני מוכר לך, הן חסר הן יתר".

בטל הלשון האחרון שאמר, "הן חסר הן יתר", שמשמעו, מידה שאינה מדויקת, את הלשון "מדה בחבל". שמשמעו, מידה מדויקת. ודינו כאילו אמר רק "הן חסר הן יתר".

דיבור, כאילו הוציאן בפיו ביחד. ויבואר יותר להלן בגמרא.

ויש לדון: האם הספק הוא "ספיקא דדינא", דהיינו, בית הדין מסתפק היאך לדון את דיבורו,

45. "כלפי לייא", כלפי היכן. כלומר, כנגד מה שונה את הדין במשנה, ולאן הדבר נוטה.

46. ולדעתם, כל האומר שני לשונות בתוך כדי

בדבריו?

הלא **תנינא** (בבא מציעא קב' א), "**מעשה**
בציפורי, באחד ששכר מרחץ מחבירו.

ואמר לו, "הנני משכירך מרחץ זה **בשנים**
עשר זהובים לשנה, דינר זהב לחדש."

ונתעברה השנה, והרי יש בה שלשה עשר
חדש.

יש לדון כמה ישלם לו: מצד אחד, הלשון
הראשון משמעה, שיתן לו רק שנים עשר
זהובים, אפילו אם תתעבר השנה.

ומאידך, הלשון האחרון משמעה, על כל
חודש וחודש חייב לתת לו דינר זהב.

ובא **מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל,**
ולפני רבי יוסי, ואמרו: יחלוקו את חדש
העיבור. עד כאן המשנה.

ומבואר להדיא, דלא סבירא להו כבן ננס,
אלא הסתפקו האם תפסינן את הלשון
הראשונה או האחרונה, וממון המוטל בספק,
חולקים⁽⁴⁷⁾.

ואם כן, מה חידש רב בדבריו?

ומתרצת הגמרא: אילו לא חידש לנו רב
ש"חולקים עליו חביריו על בן ננס", והיינו
באים ללמוד זאת **מהתם**, [מהמשנה הנ"ל,
"המשכיר מרחץ"], הוה **אמינא**, דוקא **התם**
הוא דאמרינן, "חולקים", משום דמספקא לן
מה היתה כונתו.

מחד, **איכא למימר מיהדר קא הדר ביה,**
[אפשר לומר, שחזר בו בסוף דבריו ממה
שאמר בתחילתן]. ובמקרה זה חייב לשלם
לו על חודש השכירות.

ומאידך, **איכא למימר פרושי קא מפרש.**
כלומר, כונתו היתה לפרש, שיתן לו את
שנים עשר זהובים בכל חודש וחודש, ולא

[ולא מספקא לן מה חשב בליבו, בדברים שבלב
אינם דברים, רק מסתפקינן מה כלול בדיבור
שהוציא מפיו].

או דילמא, הוי ספק במציאות, מה היתה כונת
המשכיר.

א. דעת התוספות (בבא בתרא סב ב), דהוי
ספיקא דדינא. והוכיחו מדברי שמואל המובאים
להלן, דאף בספיקא דדינא אמרינן "המוציא
מחבירו עליו הראיה".

ב. עיין במשנה למלך (פרק ז מהלכות
שכירות הלכה ב) ומבואר בדבריו, דהוי ספיקא
במציאות. ועיין שם בדבריו, דלהכי מהני בזה
חזקת מרא קמא.

ובתוספות בסוגיין (קה א, ד"ה אבל), פרשו
בדעת שמואל, שאם בא בסוף החודש הודה

המשכיר לשוכר שהוא שלו. ומוכח, דהוי ספיקא
במציאות. דאי הוי ספיקא דדינא, לא היה שייך
בזה הודאת בעל דין.

ג. יעויין בקונטרס הספיקות (כלל א אות ב),
ותורף דבריו, דאף על פי דהוי ספיקא דדינא,
מכל מקום הוא ספק מעליא, כיון שהספק אינו
נובע מחסרון ידיעת הדיין, אלא מחמת דיבורו
המבולבל של המשכיר.

ולכן לדעת סומכוס, אף בספק כזה אפשר
לפסוק "יחלוקו". למרות שבשאר ספיקא דדינא,
אין לדיין לפסוק אם אינו יודע את הדין,
ואמרינן, "המוציא מחבירו עליו הראיה".

47. הרשב"ם. אמנם למסקנת הסוגיא, אין
הטעם משום "ממון המוטל בספק חולקים",

לכן קא משמע לן רב, שגם במשנתנו נחלקו רבנן על בן ננס⁽⁴⁹⁾.

הגמרא חוזרת לדון בדברי משנתנו:

אמר רב יהודה אמר שמואל: זו דברי בן ננס. אבל חכמים אומרים, בין אם אמר "מידה בחבל" בסוף, ובין אם אמר "הן חסר הן יתר", מספק "הלך אחר פחות שבלשונות". ויד המוכר שהוא המוחזק בקרקע על העליונה⁽⁵⁰⁾.

ומקשה הגמרא: "זו" ולא סבירא ליחזק?

כלומר, מדקאמר שמואל "זו דברי בן ננס",

רק בסוף השנה. וגם יוכל לחזור בו בתוך השנה, ולא יתחייב להעמיד לו דירה אחרת⁽⁴⁸⁾.

אך אין כוונתו להשכיר לו כל חודש בנפרד. ואם זו כונתו, אינו חייב לשלם עבור חודש העיבור.

ומכיון שהספק שקול, אמרינן, יחלוקו".

אבל הכא, במשנתנו, דודאי קא הדר ביה, בלשון האחרון, ממה שאמר בתחילה. אימא לא. ואף רבנן מודים לבן ננס, דאמרינן "תפוס לשון אחרון."

ידור חנם בחודש העיבור? (רבי אליעזר משה הורבין).

49. צריך באור, מדוע באמת נחלקו רבנן על בן ננס, הרי אם הלשון האחרון סותר לגמרי את הראשון ודאי חזר בו, ומהיכי תיתי לומר "תפוס לשון ראשון"?

וכתבו הראשונים, דחיישינן כיון שאמר לשון אחרון ולא פירש דבריו שכונתו לחזור מהראשון, יש להסתפק שמא ניחם על האחרון ורוצה את הראשון.

ובתוס' רי"ד כתב, לדעת רבנן, אדם האומר שני לשונות ביחד, לא בכונה אמרם, אלא התבלבל בלשונו שלא רצה לומר אלא כלשון הראשון וכפל דבריו כדי לחזק את דיבורו.

50. רשב"ם, וכן דעת הרמב"ם (פרק כח ממכירה הלכה יא). צריך באור, מדוע חזקת המוכר בקרקע עדיפא על חזקת הקונה במעות? ומדוע לא נאמר, יד הקונה על העליונה כיון שהוא מוחזק בכסף?

ונראה לומר, כיון שחיובו של הקונה ברור, והספק הוא מה חיובו של המוכר, אמרינן, "אין

אלא משום "המוציא מחבירו עליו הראיה", דאמר שמואל, בבא באמצע החודש עסקינן, אבל בתחילת החודש, כולו למשכיר, ובסופו, כולו לשוכר. כלומר, שיש לנו ללכת אחר המוחזק. כמו שיתבאר.

ועיין עוד במהרש"א (בבא מציעא קב ב), דלפי ההוא אמינא היה מקום לפרש, דסברו רבנן, "תפוס לשון שניהם", וחלו שני הלשונות כאחד. וחולקים חלוקת ודאי. כמו ב"שנים אוחזין בטלית", ששניהם מוחזקים בה, וחולקים חלוקת ודאי.

ועיין עוד, במהר"ם (בבא מציעא קב ב), שהקשה לדעת רב נחמן החולק על שמואל (הובא בגמרא שם), וטובר דלעולם הקרקע בחזקת בעליה, וכי פליג על המשנה?

וכתב, רב נחמן העמיד את משנתנו כדעת סומכוס, ד"ממון המוטל בספק חולקים".

ואולי זו כונת הרשב"ם דנקט בפשטות דטעמא דרבנן משום "ממון המוטל בספק", ודלא כשמואל.

48. צריך עיון, אם יכול לחזור בו בכל חודש וחודש, אם כן הוא משכיר לחדשים ממש, ולמה

ולא קאמר "חלוקין עליו חבריו על בן ננס" כמו שאמר רב לעיל, משמע, דלא סבירא ליה כבן ננס, אלא כרבנן.

וקשה: הא רב ושמואל דאמרי תרוייהו, האומר לחבירו, "כור חיטה, בשלשים סלעים, אני מוכר לך", והתחיל למדוד לו את החיטה, יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה.

ואפילו אם משך הלוקח עשרים ותשע סאים, לא נגמר המקח, עד שיתן לו שלשים סאה.

אבל, אם אמר לו "כור, בשלשים סאה, בסלע. אני מוכר לך", ראשון ראשון קנה.

כיון שאמר לו "סאה בסלע", הרי כל סאה וסאה היא מכירה בפני עצמה. ומשיכת כל אחת קנאתה.

אלמא, לדעת שמואל אמרינן "תפוס לשון אחרון", כבן ננס.

ומתרצת הגמרא: אלא, זו וסבירא ליה.

כלומר, אע"ג דאמר "זו דברי בן ננס", לאו משום שלא סבר כמותו, אלא השמיענו דעת רבנן החולקים עליו.

ומקשה הגמרא: מי סבירא ליה? וכי סבר שמואל דאמרינן "תפוס לשון אחרון"!

והרי אמר שמואל, בבאור המשנה דמרחץ, דאמרינן בה "יחלוקן את חדש העיבור",

והעמיד שמואל, בבא לבית הדין באמצע החדש ואמר לו "צא מביתי או תן לי שכר החדש הזה" עסקינן.

וכיון שאנו מסתפקים איזה לשון נתפס, אמרינן העמד ממון על חזקתו, ומה שדר בה כבר לא מוציאים ממנו, שמא יש לנו לתפוס לשון אחרון.

אבל בא בתחלת החדש, כולו למשכיר. דאמרינן העמד קרקע בחזקת בעליה.

ובסוף החדש, כולו לשוכר⁽⁵¹⁾. דאמרינן, העמד ממון בחזקתו⁽⁵²⁾.

חזקתו, ונמצא שדר בבית חבירו וצריך להעלות לו שכר. ואף אם בא בסוף החודש כולו למשכיר.

52. מבואר בסוגיא, שתפיסת השוכר בקרקע מועילה אף על פי שתפס לאחר שנולד הספק. והקשו התוספות: הרי נתבאר בסוגית "תקפו כהן" (ו ב) שתפיסה לאחר לידת הספק אינה מועילה?

בשאלה זו, נאמרו כמה תירוצים:

א. התוספות בסוגיין תרצו, בסוגייתנו מועילה תפיסה, משום שאם המשכיר הגיע בסוף החודש הוי כהודאה שהחודש שייך לשוכר, ואם הגיע באמצע החודש, מספקא לן אי הוי הודאה או לא, ולכן יחלוקן.

ספק מוציא מידי ודאי", ואזלינן אחר חזקת המוכר.

ועיין בקונטרס הספיקות (כלל ז אות ג) שהלך אף הוא בדרך זו.

אך יעויין בהשגות הראב"ד (פרק כח ממכירה הלכה יא) שכתב, "הפחו? שבלשונות קולא היא לנתבע. ואם נתן מעות, הלוקח הוא התובע. ואם לא נתן מעות, והלוקח מחזיק והמוכר תובע מעות יתרים, הוא התובע. ופעמים שהחיסור קולא או חומרא לנתבע, וכן היתר".

51. אמנם בדין זה אין ההלכה כשמואל. אלא כרב נחמן (בבא מציעא קב ב), דאמר, "קרקע בחזקת בעליה עומדת" ומכיון שהספק לא נולד עכשיו אלא בתחילת החודש, העמד קרקע על